

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

J. U. Christensen:

Tider og Skikkelser

i

Midtsjællands Historie.

Særtryk af Ringsted Folketidende.

Folketidendes Bogtrykkeri Ringsted
1907

At Nordrup-Farringløses Historie.

Nordrup-Farringløse Kommune omfatter Byerne Nordrup, farringløse (farendeløse), Mulstrup, Klippede, Hussamlingerne Indelukket og Hætterne, samt Tvindelstrup.

Sognets højeste Punkt er, hvor Dejen til Tvindelstrup drejer af fra Landevejen (163 fod over Havfladen); her fra har man et vidt Udsyn ned mod det lavtliggende fredsgaarde. Efter de Regler, vi er gaaet ud fra i det foregaaende, maa farringløse betragtes som den ældste af Byerne. Nordrup er et senere tilkommet Corp, enten det saa har faaet Navn af, at det ligger nord for de gamle Byer farringløse og Ørslev, eller det har været en Mand af Navnet Nori, der har bosat sig der. Hvis farringløse paa Bebyggelsestiden har været

Moderbyen, er den i kommende Tider bleven helt overfløjet af Nordrup. Farringløse Sogn er nemlig nu Herredets mindste (1280 Tdr. Land), medens Nordrup Sogn er 3963 Tdr. Land stort.

Kommunens historisk set mest mærkværdige By er forøvrigt Mulstrup, hvor det gamle Tingsted en — maasse lang — Tid har været.

I Traps Beskrivelse udtales, at det utvivlsomt er her, at Herredstinget og Sjællands Landsting har været; 1259 nævnes Mulstrup som Tingsted. Efter Oplysninger, vi har indhentet paa selve Stedet, lever Mindet om det gamle Tingsted den Dag i Dag i en Række Stedsbetegnelser. Nedenfor Bakken, hvor der nu tages Grus, findes saaledes Navne som Tingbroen, Tingengen, Tingmosen; en Gaard bærer Navnet Tinggaarden. Her udfor Møllen og vest for Landevejen har man indtil for nogle Aar siden opløjet Murlevninger, og den Dag i Dag finder man Teglstumper i Jorden. Her paa dette Sted mener man da,

at den gamle Tingbygning har staaet. Bakkens Syd for Tingstedet nævnes Kongshøj, og selve Tingstedet har været paa Kongshøjgaardens Marker, i Kongshøj har man i sin Tid fundet en gammel Begravelse. Øst for Landsbyen fandtes tidligere en Stendysse, der af en senere Tids folkevid var døbt „Smørfadet“, men som nu er forsvunden.

Der er nogen Grund til at antage, at Byen har Navn efter det gammel-nordiske Mandsnavn Muli (Mulistorp); et tilsvarende Navn kendes ogsaa fra Norge.

I gammel Tid var det Stik, at Agrene i Dangen havde karakteriserende Betegnelser, som nu de fleste Steder er gaaet i Glemme. Som Exempel paa disse Navne kan anføres fra Lilevangsgaard følgende Agerbetegnelser: Bukkebroagrene (ved Bukkebro paa Grænsen mellem Mulstrup og Haugbyrd), Faareholmen, Hyltagrene, Bredekær, Vesteragrene og Toften.

Imellem to af Gaardene i den gamle By var „Hampehaven“, som Ungdommen brugte til Legeplads.

Mulstrup horte paa Stavnsbaands-tiden til Ringsted Kloster. Omkring det forrige Aarhundredskifte tilbød Klostret at sælge en væsentlig Del af Bondegodset, men kun ganske enkelte Mænd havde Mod til at binde sig til de formentlig større Afgifter, og da Salget i de fleste Tilfælde var gjort afhængigt af, at det kunde ske paa én Gang for hver By, blev det ofte ikke til noget; en Undtagelse dannede dog Haugbyrd og Mulstrup. Mulstrups 10 Gaarde blev ved den Lejlighed Selvejergaarde (1789) „Delagte“ Anders Nielsen købte saaledes Kongshøjgaarden for 1500 Rigsdaler, og i Købet medfulgte „al den Rettighed og Herlighed“, som Godsejeren hidtil havde besiddet.

Nord for Byen, lige overfor det gamle Tingsted, har ligget et Kettersted „Galgebakken“; her er for ikke saa overrættis langt tilbage fundet menneskelige Skeletter i Jorden; Mosen nedenfor kaldes den Dag i Dag for Galgemosen.

Nordrup Bymark har Væren af i sit Jordsmon at have bevaret en af de vigtigste og største Samlinger af Oldtidsminder fra folkevandrings-tiden, nemlig fra den saakaldte romerste Periode af den ældre Jærnalder. Disse fund blev gjort, dels i Halvfjerdserne, dels i firserne af forrige Aarhundrede. Dan. Direktør for Nationalmusæet, Prof. Henry Petersen, har i „Nordiske fortidsminder“ givet en indgaaende Skildring af disse, videnskabeligt set, saa vigtige fund. I Aaret 1873 indleverede Gaardejer Chr. Petersen i Nordrup til Nationalmusæet en Del Genstande, der var fundne ved Kraniet af et Menneske, da man gravede Grus paa et Sted, hvor der tidligere var fundet flere Skeletter. Prof. Engelhardt foretog nøjere Underføgelser paa Stedet, og man fandt blandt andet Skelettet af en 68 Tommer høj Skikkelse, af hvis Benbygning det fremgik, at det maatte være af en Kvinde; endvidere fandtes en Del Genstande af Bronze, et Brystsmykke, Sølvgenstande m. m.

Saa gif der en Række Aar — indtil 1881 —; da meldtes der om nye fund, der undersøgtes af Prof. Henry Petersen og Amtmand Vedel, Sorø. Fundene gjordes paa de saakaldte Stendysseagre; der var paa dette Tidspunkt ingen Stendysse paa dette Sted, men Navnet er et Bevis paa, at der i tidligere Tid havde været en saadan.

Man fandt her paa denne Plads 4 Skeletter, der laa dækkede af Sten og omgivne af talrige Genstande. Særlig interessante var fundene af forskellige Bronceting, der af hele deres Udstyr kunde ses at være forarbejdede i romerske Provinser. Et Vidnesbyrd om, at der i Tiden omkring Christi fødsel har været en forbindelse — af hvad Slags den saa monne være — mellem Bønderne paa Midtsjællands Sletter og Kulturcentrene i det romerske Rige. Af ganske særlig arkæologisk Interesse var fundet af nogle ejendommelige Glasbægre med indbrændte figurer. Prof. Henry Petersen skriver i „Nordiske Fortidsminder“, at hidtil vides

intet saadant fund at være gjort andre Steder end i Danmark; i Varpelen i Østsjælland var der tidligere gjort et lignende, men ikke nær saa smukt fund.

Ved fortsatte Undersøgelser i Efteraaret 1882 stødte man paa endnu flere Ting til Belysning af forfædrenes Liv i det 3. og 4. Aarhundrede. Blandt andet fandt man Guldfingerringe, den ene en „Slangering“, en Benklam og en Sølvønt (en Denar) fra den romerske Kejser Antoninus Pius' Tid (den nævnte Kejser regerede fra 138—161 efter Kr. f.); videre fandtes i en formentlig Kvindegrav en væglig Guldfingerring, et Glasbæger, et Sølvbæger, en Broncefasse-rolle, Broncebeslag, et romersk Broncefad, 40 Spillebrætter osv.

Arkæologerne betegner Nordrupfundene som sjældent værdifulde. Den fundne Mønt kan dog ikke — skriver Henry Petersen — gælde som Tidsbestemmelse, da den paa Grund af sin Lødighed har været meget længe i Omløb; det bemærkes dog samtidig, at Mønten kun er ganske lidt slidt.

Af den Omstændighed, at der ikke

fundtes Daaben i disse Grave, udleder Henry Petersen den Lære, at vore Forfædres Valhalslære, saaledes som vi kender den, ikke har været gængs i det 3. og 4. Aarhundrede efter Kr. f.; Befolkningen har paa dette Tidspunkt haft en anden forestilling om Livet efter Døden.

Endvidere mener han, at Eigene maa have været nedlagt fuldt paaflædt, og han fastslaar, at de rigest udstyrede Eig ligger dybest, dækkede af Sten, medens de fattigst udstyrede Eig laa i de ikke stendækkede Begravelser. Eigklister har ikke været anvendt; derimod fandt man Spor af, at Eigene har været lagt paa Træplanter.

Den „Besatte“ i Farringløse.

fra Hedenolds fjerne Tider nærmer vi os — om end paa betydelig Afstand — atter den nuværende Tid, naar vi skal beskæftige os med Skikkelser og Tildragelser, der er knyttede til Nordrup-Farringløse Kommune. Og der er særlig en enkelt Tildragelse fra Tiden omkring Reformationen, en Tildragelse, der aabner et Indblik til

Datidens overtroiske Syn paa mangt og meget; det er „den store Djævelbesættelse i farendelse.“ Vi har i et tidligere Afsnit anført Exemp-ler paa Overtroen i Befolkningen. At denne Overtro ogsaa maatte give sig stærke Udslag paa det religiøse Omraade, er ingenlunde underligt. Man levede jo i den voldsomme Brydningstid mellem Papismen og Lutherdommen. Den gamle Kirkes Myndighed var rokket, og den nye Myndighed ikke fæstnet. De katolske Prædikanter havde betegnet den sig nærmende Lutherdom som et Værk af Mørkets fyrste, Djævelen, og de lutherske Prædikanter anvendte tilsvarende Betegnelser overfor Modstanderne af den rensede Kirkelære. Mørkets fyrste blev paa en Maade direkte optrædende paa den store Arena. Og der berettes om talrige Djævelbesættelser af ulykkelige Menne-sker. En af disse Ulykkelige — og den, der har opnaaet Berømmelse i Historien — var Bonden Hans Skram i farendelse.

Aaret efter Kirkerensningens fuld-

førelse i Danmark blev i 1507 den ejendommelige Peder Palladius Sjællands Biskop eller Superintendent. Han var en myndig Mand; men en saadan var ogsaa behov; thi ikke alene skulde han gennemføre Ordningen af de ny Kirkeforhold i Sjællands Stifts 390 Kirker, men ogsaa overfor de Adelige skulde han, den borgerlig fødte, hævde sig — en ingenlunde let Stilling, da Bisperne i den katholicke Tid havde været adelige.

Biskop Peder Palladius foretog en Mængde Rejser omkring i Stiftet for at visiterer Kirker og Skoler. Paa disse Rejser kom han i nær forbindelse med den sjællandske Bondebefolkning og lærte dens Sæder og Skikke nøje at kende. Det var særlig det om sig gribende Uvæsen med utilbørlig Banden og Sværgen, der foraarsagede talrige Djævlebesættelser. Og Biskop Peder Palladius beskriver selv i sin „Visitatsbog“ den Besatte i farringløse:

„Gaf bort til farendeløse, der ligger hos Ringsted; der skalt Du finde en Mand siddende paa sin egen

Bænk (der de sætte hannem, der tage de hannem, han løber ikke fra nogen); hans Krop neden ved hans Beltested er halvt borttagen. Og han kan intet røre af den Part, som er igen oven over hans Belte; det er besat med Djævelen — Gud bevare os!”

Denne uløkkeligt stillede Mand, der efter sin Tids Opfattelse var besat af onde Aander skulde — efter hvad Palladius fortæller i et andet Skrift „Om den store Gudsbespottelse“, præntet 1357” — have faaet alle sine onde Gæster ved at „bande dem i sig“, idet han havde udtalt, da han en Gang drak en Skaal Øl:

„Gid jeg drikke saa mange [Djævle] i mig, som her er Taarer.“

Biskop Palladius besøgte Hans Stram og samtalede med ham i en stor Menneffskares Nærværelse, og den uløkkelige Mand sagde til Biskoppen, at han følte det, som om han havde saa mange Djævle i sin Krop. Men forøvrigt led den Besatte meget under Biskoppens Besøg. Hans Mund var vrængt op til hans Øren, hans Øjne var store, trinde og røde,

og han „gav gyselig Skrig og Straal udaf sig, fordi hans Gæster [de onde Aander] ikke kunde lide en kristen Bøn.“

„Peder“, sagde han til Biskoppen, „det kildrer og mældrer i mine Bene, som der var Tusinde Spurve udi dem.“

Og videre skildrer Peder Palladius denne Mand:

„Siger Du til ham: „Kære Hans lille, kan I bede Eders fadervor? Beder I noget om Dagen? Lad mig høre Eders fadervor?“ — da skalt Du se, hvorledes dette blodige Hjerte, der dog er Guds Tempel, skönt det er besat med fremmede Gæster [Djæble] vilde gerne høre fadervor ud af Munden; men hans Tunge foldes fire fold, saa han staar og bider paa den som en Hest paa sit Bid. Og vilt Du ikkun falde neder paa dine Knæ og bede hos hannem, da skalt Du se, hvad Lader han griber til, hvor han slaar sine Hænder op i Vejret, skriger og straaler, og hvor tit hans Mund drages og vrænges heden til hans Øre, og han

gaber saa, at Du maatte [kunde] stoppe begge dine Næver udi hans Hals; og hans Øjne staa aabne og røde som en Ild; han kan ikke luffe dem igen, saalænge det staar paa. Jeg rar der ikke lange siden og en hel Almue med mig. Blodet røstes vel i os ved saadan et Syn; men dog kan Djæveln intet gøre ved os, før end Gud vil."

Det synes, som om „Befæltelses-tilfældet" i farringløse har været et af sin Tids mest ondartede, ellers havde Sjællands Biskop vel næppe viet det Omtale i to meget udbredte Værker. Og hvad der end mere vidner om den Opsigt, dette Tilfælde har vaft, fremgaar deraf, at der blev bedt for Hans Skram i over halvtredje Hundrede sjællandske Sognekirker — uden at det hjalp.

„Girer Eder hen", siger Palladius sluttelig, „og trøste hannem, hans fattige Moder og hendes fader; de findes gerne derinde hos hannem.

Der have I et dejligt Grædehus at søge til!"

Der har som sagt været mang-

foldige, om end vel næppe saa alvorlige Tilfælde. Et Vidnesbyrd herom er det i hvert Fald, at Peder Palladius har truffet mange foranstaltninger mod disse „Besættelser.“ Det er gaaet saa vidt, at Biskoppen endog har maattet anbefale folk at gaa til Djævlemanere for at blive befriet. Dog havde Gejstligheden stedse Haand i Hante med de trufne Forholdsregler, idet Herredets Provst skulde gennemlæse Maningsordene, at der ikke skulde findes noget ugudeligt i dem. Biskoppen selv samlede en Række Skriftsteder til Brug for Præster i saadanne Tilfælde. Præsten skulde helst tiltale Djævelen paa Dansk eller Latin. Hebræisk var maasse nok mere virkningsfuldt, men forstodes det ikke til fuldkommenhed, holdt Djævelen selv Præsten for Nar.

Man kan være overbevist om, at naar henses til hele Datidens Opfattelse af dette mærkelige Spørgsmaal, er farringløse i det første Halvhundredaar efter Reformationen bleven nævnt med Gysen som Hjemstedet for en Hærskare af onde Aander.

Af Præsteu Hans Nordrups Livned.

Medens Historien om Djævelbesættelsen i farringløse kun i begrænset Omfang er kendt af Almenheden, lever der den Dag i Dag i folkemunde fortællinger om en Skikkelse, der efter sin Tids Opfattelse havde gaaet i „den sorte Skole“ og forstod mere end sit Fadervor. Det var Præsten Hans Nordrup, en mærkelig Mand, en urolig Natur, et Barn af en Tid, vidt forskellig fra vor, en fremmedartet Skikkelse i dansk Præsteskjole. Hans Livsbane er bugtet, løber en enkelt Gang ind bag fængslets Døre og nærmer sig disse flere Gange. Han var en vittig Stribent og en højtbegavet Taler, men han forstod ikke altid at tage sin fornuft fangen; hvad der lever i Mindet efter ham er mere veselske Udbrud end præstelige Ntringer.

Hans Nordrup er barnefødt i Nordrup Præstegaard, hvor hans fader, Hans Sivarsen, var Præst. Han fødtes den 12te Juni 1681; allerede 9 Aar efter dør hans fader

(1690.) Hans Nordrup kom dog i Ringsted lærde Skole, har vel som saa mange andre Pøblinge maattet synge for sit Brød eller forrette Tjeneste som Løbedegn eller lign. Han blev Student fra Ringsted Skole Aar 1700, og i 1705 tog han theologisk Examen fra Universitetet med første Karakter.

Aaret efter hænder der ham noget, der giver et ganske betydningsfuldt Bidrag til forstaaelse af Datidens religiøse forhold. I Holbergs Epistler omtales en theologisk Student, Mathias Bagger. Denne havde ligesom adskillige af Datidens Sribenter en vis Svaghed for den katholske Lære.

Saa vel Hans Nordrup som en anden theologisk Student, J. D. Ramus, havde omgaaedes Math. Bagger meget. Om Bagger vidstes det, at han var udvandret og var gaaet over til den katholske Lære (han var forøvrigt en omflakkende Natur, der i ca. 30 Aar færdedes omkring i Verden og bl. a. ogsaa en Tid var Medlem af det i Filadelfia oprettede Kvætersamfund.) I 1702 havde Hans Nordrup og Ramus begivet sig

om Bord paa et Skib, der skulde gaa til Lybæk, og da man mente, at de vilde rejse til Strassborg i Frankrig for at gaa over til den katholske Religion, lod Københavns Politimester, Ole Rømer, dem fængsle og tiltale for skjult Katholicisme. Man har i denne fængsling af to unge Mennesker et godt Bidrag til Forstaaelse af den strænge officielle Lutherdom ved det 18de Aarhundredes Begyndelse.

Fra fængslet sendte Hans Nordrup paa egne og sin Kammerats Vegne et rimet Bønsskrift til kgl. Konfessionarius Peder Jespersen. Bønsskriftet frugtede, og Nordrup og Ramus blev begge løsladte, mod at de udstedte en Erklæring om, at de „aldrig har haft i Sinde at falde fra vores sande Tro og Religion“, og at „vi holder og agter den papistiske Lærdom for vederstyggelig Kiættarie“; videre forpligtede de sig til aldrig at virke for Katholicismens „forplantelse“ etc. Hvor alvorligt Ramus har ment det, fremgaar af, at han nogle Aar efter udvandrede, gik over til den katholske

Lære og blev Bibliotekar hos Kur-
fyrsten af Cöln.

Allerede samme Efteraar kommer Hans Nordrup imidlertid atter i Konflikt, denne Gang baade med den geistlige og verdslige Øvrighed. Den 10de Oktober prædikede han i Trinitatis Kirke i København. Han talte ved den Lejlighed om en ung theologisk Student Thimoteus, der var paa Rejse sammen med Paulus, men udenfor Staden blev angreben af Hovedsmanden, der førte dem for Magistraten, hvor de blev hudstrøgne, hvorefter de førtes i fængsel.

Det kan jo ikke nægtes, at med lidt god Villie kunde denne Prædiken „fortolkes.“ Politimesteren klagede til Konsistoriet, og Hans Nordrups forhold blev atter gjort til Genstand for Undersøgelse. Han paastod imidlertid, at der ikke var „dobbelt Bund“ i Prædikenen, der var bygget over Skriftsteder. Og det vides da heller ikke, at han er bleven dømt.

Det er dog meget sandsynligt, at

disse to Tilfælde har haft en alt andet end heldig Indflydelse paa Hans Nordrups Løbebane. Han betegnes af en Samtidig som et Under ved Universitetet paa Grund af sit hurtige Hoved; men samtidig levede han et vildt Liv, spillede og drak og skrev Vers, der havde mange Steds Verinde; Lejlighedspoesien synes at være bleven et Levebrød for ham, men hvor meget det har smidt af sig, er ikke godt at vide.

Det er ingenlunde usandsynligt, at han — saaledes som et Sagn i Folkemunde den Dag i Dag fortæller i hans fødeegn — har ladet sig hverve til Soldat. Sagnet fortæller videre, at en Gang, mens han var Soldat, overværede han en Gudstjeneste i Slotskapellet og skal da have sagt, at saadan en Prædiken kunde han ryste ud af sit Trojærme. Ntringen blev forebragt Kongen, der forhørte sig om den frittalende Soldat. Da han erfarede, at det var en theologisk Student, gav han Befaling til, at Nordrup skulde holde en Prædiken

efter en Text, som først blev ham opgivet paa Prædikestolen. Da Nordrup mødte paa Prædikestolen, laa der et Blad Papir. Nordrup tog det op og sagde efter at have set paa den ene Side: „Her staar intet!“ og efter at have set paa den anden Side: „Og her staar heller intet . . . Af Intet skabte Gud Verden!“ Og over denne Text prædikede han saa med stor Kraft. Det hedder sig nu videre, at Kongen derefter drog Om-
sorg for, at den allerede noget aldrende Theolog fik Embedet i Nordrup.

Meget sandsynlig er denne Historie vel ikke. Hans Nordrup var 45 Aar før han fik Nordrup-farringløse Kald. Derimod véd man, at han forgæves ansøgte om Kald gennem Kongens Oversekretær i en rimet Ansøgning I denne forklarer han først, at han længe nok har „slidt paa sin Studenter-kappe og fejet Støvet af de høje Herrers Trappe“; nu vender han sig direkte til Rigets Overste:

„I Himlen er der Tre; den fjerde er
paa Jorden,
vor fjerde Frederik, vor synlig Gud
i Norden,

det, som de Tre mig gav — jeg
mener Liv og Aand —
bør jo opholdes ved den fjerdes
Naades-Haand."

Hvorvidt det nu er dette Rim eller den før omtalte Prædiken, der har baaret frugt, skal vi ikke kunne sige: Men endelig i 1725 blev han af Herren til Giesegaard, Chr. Carl Gabel, kaldet til Sognepræst i Nordrup og farringløse, og beklædte dette Embede til 1748, da han fik Kald paa Lolland-Falster.

Selv efter at han var kommet til Stets Aar og Alder, fornægtede hans viltre Sind sig ikke. Han skrev stadig sine Vers og veg ikke tilbage for en drøj Spas. Og han har sikkert været en velfet Gæst hos Ejeren af Giesegaard. Bl. a. vides han at have været dennes Tillidsmand i visse forretningsanliggender. Saaledes viste han Træ ud til Bønderne paa et Gabel tilhørende (?) lollandsk Gods. Her kom han i hæftig Strid med Bønderne, og det endte med, at disse vilde prygle ham, fordi han med sin sædvanlige færdighed i at rime

havde skrevet følgende Vers paa en Rude i Halsted Kro:

Naar Du, o Gud, mig straffe vil
for mine mange Synder,
da fri mig dog for alle Ting
fra Stokkemarke Bønder.

Det er forstaaeligt, at den overtroiske Befolkning i hans Sogn troede, at han kunde mere end sit Fadervor. Herom lever endnu i folkemunde følgende: En Gang havde Hans Nordrup sammen med sin Karl været i Hovedstaden. Da de paa Hjemvejen naaede Frederiksberg Bakke, var Hestene, trods Karlens flittige Brug af Pisten, ikke til at faa af Stedet. Præsten vidste imidlertid strax, hvem det var, der nu drev sit Spil. „Spring Du af“, sagde han til Kuffen, „og tag det højre Baghjul af og læg det op i Vognen.“ Aldrig saa snart var dette sket, og de atter var kommet til Sæde, før Vognen hævede sig; i susende fart gik det nu afsted; thi de førte gennem Luften. Pludselig gav det et stærkt Stød under Vognbunden. Karlen blev forstræffet. Men Præsten sagde:

„Det skal Du ikke bryde Dig om; vi kom bare for nær til Køge Kirke-taarn“. Farten fortsattes, til de kom over Nordrup Hestehave; her dalede Vognen, saaledes at Trætoppene strejfede den. Da de nu ad Vejen nærmede sig Nordrup Præstegaard, sagde Præsten: „Saa, nu er Maren Koffepige i Kælderen for at tappe af mit Anfer — der skal hun blive!“

Saa rullede de ind i Præstegaarden, og Præsten ilede ned i Kælderen, hvor Maren ganske rigtig stod og ikke kunde slippe løs.

— — —

Hans Nordrup endte som Præst paa Lolland. Hvad der har overlevet ham fra dette hans ny Embede er ogsaa kun Skæmterim, enkelte af et meget drastisk Indhold, og Udbrud, der svarer til Digtene baade i Aand og Tone.

Af Giesegaards Historie.

Fra Demmetofte Strand til Egnen mellem Ledreborg og Skjoldenæsholm er Landet dækket af Skovstrækninger; en Del af disse danner en sammen-

hængende Skov paa en Mils Længde, der skiller Nordrup fra Gørslev Sogn.

I Kanten af denne Skov laa indtil for halvtredje Hundrede Aar siden en Bondeby, der hed Skivede; oprindelig har det sikkert været en fattig Rydningsby i Skoven; men de ryddede Jorder viste sig at være gode. Skivede tilhørte Kronen, og paa den Tid, Enevælden indførtes, bestod Byen af Skivede Krongaard og formentlig nogle Huse. I 1668 angives denne Gaard at have haft ca. 14 $\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn. Landgilden svaredes kun i Smør og Havre, hvilket tyder paa, at det mere har været Kvægavl end Agerbrug, der dreves paa Gaarden.

Tiden efter 1660 er den gamle Adels forfaldstid. Den havde tabt en stor Del af sine forrettigheder, dens Godser var udpint af fjendens Hærgninger, fremmede Lykkeriddere kom herind i Landet og dannede det enevældige Kongedømmes nye Hof.

Mange af disse Nykommere var Pengemænd, der havde forstrakt Kronen

med Penge under de fortrivlede Krige, og nu fik udlagt Jordegods i Stedet.

Under denne Situation opstaar Giesegaard.

Den er saaledes en Gaard af langt yngre Dato end de fleste andre af Midtsjællands Herregaarde, der — som vi senere i disse Skildringer skal se — har ganske anderledes Bund i Fortiden.

Men dens Tilblivelseshistorie er typisk for Enevoldstiden. Den voger frem i en Tid, da den gamle Adels fortrængen ved Enevoldsmagtens Indførelse vel i stort Omfang gav Plads for Lykkeriddere og indvandrede tyske Hoffnobber, men hvor borgerlig Dygtighed, naar den var parret med Behændighed og Evne til at bevæge sig i Kronens Omgivelser, ogsaa var i Stand til at bryde sig Vej baade til Ære og Gods. Ved Siden af det rene Hoffjunker-Aristokrati opdukkede ogsaa driftige Pengemænd, der blev den fornyede Trones Støtter. Giesegaards Historie lader os stifte Bekendtskab med Mænd af begge Typer, med driftige og energiske

Mænd, men ogsaa med rene Døgenigte. Et har de alle til fælles, at de er store Landædere — og det enten det er Mænd eller Kvinder, der optræder som Jorddrotter paa det nybyggede Herresæde derude ved de store Skove. Derfor er Giesegaards ældre Historie meget interessant. Den viser, hvorledes Forretningsdriften stadig lader mægtige Omraader af Midtsjællands Jord skifte Ejere, viser, hvorledes stor Velstand og Bundforgældethed, Driftighed og Letlevenhed stadig forandrer forholdene. Desværre fortæller denne Historie lidet om, hvorledes den arbejdende Befolknings Kaar har været under disse Omstiftelser. Men smaa Strejfblikt bidrager dog til at kaste Lys baade over et og andet.

— — Stifteren af Giesegaard er Kammersekretær, Amtmand over Ringsted Amt, Frederik Giese, født i Husum 1625 som Søn af By-skriveren dersteds. Fr. Giese var en af de borgerlige Mænd, der kaldtes til Deltagelse i Rigets Administration efter den store Omvæltning i 1660.

Han havde faaet en omhyggelig Uddannelse, først i Kancelliet paa Gøttrup, siden paa en 4 Aars Rejse til Tyskland, England og Holland, hvor han som Hovmester for en ung dansk Adelsmand fik Lejlighed til at sætte sig ind i Politisk og finansvæsen. Allerede i 50'erne bliver han General-auditor, og i 1660 blev han Sekretær i Skattekammerkollegiet, en Stilling, der vel nærmest var en Mellemting mellem en Finansministers og en Departementschefs; der findes i Rigsarkivet mangfoldige Papirer stammende fra hans Haand, et Vidnesbyrd om hans store Arbejdsevne og Indsigt.

1668 fik han som Erstatning for forstrækninger til Kronen udlagt Skivede Krongods tilligemed 9 Gaarde i Nordrup og 1 Gaard i Klippede, ialt 147 Tdr. Hartkorn for 50 Rigsdaler pr. Td. Hartkorn, en for sin Tid betydelig Pris.

Byskriverensønne fra Husum og hans Broder, Casper Joachim Giese, har forstaaet at formere deres Gods. fr. Giese fik Amtmandsembedet i

Ringsted overladt som Retrætepost, en Belønning for hans trofaste Arbejde under det ny Regimente. Hans Enke, fru Margrethe Giese, gif efter hans Død (1693) værdigt i hans fodspor. Hun overtog det betydelige Gods, da hendes Mand døde, og styrede det sammen med Sønnen, Joachim; de fik kongelig Bevilling til at nedbryde de to Gaarde, hvoraf Skivede paa den Tid bestod, og derpaa opføre Hovedgaarden, som Slægten gav Navn, og som hun derefter beboede.

Giesernes Rigdom gif imidlertid paa Hæld i de vanskelige økonomiske Aar mellem Svenskekrigene under Christian den femte og Frederik den fjerde. Jorderne blev udpinte og Skovene forhuggede. fru Giese, der samtidig ved sine store Bygningsforanstaltninger havde bundet store Kapitaler, optog nu et stort Laan hos Etatsraad Chr. Scavenius (Højesterets-Justitiarius i Chr. d. 5.s Tid, en usympatetisk og meget pengelær Mand), der — da de indgaaede forpligtelser ikke opfyldtes — i Aaret 1712 lod

fig Gaarden udlægge. Den blev nu overdraget til en Justitsraad Hjorth, dog vist nærmest saaledes at forstaa, at Joachim Giese, der imidlertid var bleven Amtmand over Vordingborg Amt, havde en Slags Ejendomsret til den. Efter hans Død i 1719 overtog Scavenius selv Godset for 13,100 Rigsdaler.

Ved den i indeværende Aar (Sommeren 1907) foretagne Istandsættelse af Nordrup Kirke har man fundet de delvist beffadigede Gravstene over Gieserne. Det har nogen Interesse at kende Ordlyden af disse Stenes Indskrifter, der, saavidt de har kunnet læses, lyder saaledes:

I.

Den Wel Edle og Welbyrdige Mand
Friderich Giese til Giesegaard.
Hans Kongl. Majst. til Danemark og
Norge ect.

Cancelli-Camer- og Admiralitets-Asses-
sor og Camer-Sekretær
og Amtmand over Ringsted Amt, født
i Husum 1625 d. 15. Juni
Haver vaared Hieme hos Forældre og
Informatores med ærbødighed
og god profect det latinske og græske
Sprok i 14 Aar

Hos Fremmede uden Lands med Omhu
 og flittighed i 9 Aar og hos
 Trende danemarks og Norges Konger
 i underdanigst Troskab i 46 Aar,
 af Hvilke hand fra en Æres Trappe til
 en anden Naadigst er opst.
 og at [ulæielig] med den Høyædle og
 Wel Byrdige Frue
 Margaretha Elisabeth Schönbach
 I et lykkeligt Ækteskab velsignet med
 2 Søner og 5 Døtre
 Sielen som er oversat i Jesus Rige var
 i dette dødelige,
 som i Kjøbenhavn blev nedlagt d. 12
 Fbr. 1693,
 Til Huse i 69 Aar mindre 4 Maaneder
 og lever uden Ende.

II.

Her inden hviler

Dend Høyædle og Velbaarne Herre
 Christopher Jochum Giese til
 Giese Gaard.

Hans Kongl. Majst. Etatsjustits-Raad
 og Amtmand over Vordingborg Amt,
 hvis livs lys tændtis A^o. 1668 6. Januar
 og efter 51 Aars 6 maaneders skin
 verden endtis A^o. 1719 d. 6. Julii.

Var Visdom, Gunst, dñd og anden
 Himmelgave
 Til Lands og Kongens Gavn paa it
 Sted sat i lave,
 Saa var det samlit her I Høyrosværdig
 skik

Men savnes nu som slugt — I Dødsens
 øye blegne!
 Hvad under! Døden bleg, naar Dyden
 selv maa blegne.
 Og derved lyckens børn sig ulyksalig
 regne.
 Men hvad! Gud viste os kun skyggen
 af hans død.
 Det bedste gemte Gud hos sig til evig
 fryd.

Digteren af denne for sin Tid karakteristiske Gravskrift har selv sat sit Navn paa Stenen for ogsaa at bevare sit eget Navn Side om Side med de store Mennesker, han for-
 evigede. Han hed A. Haard; men hvem han ellers var, ser vi os ikke i Stand til at oplyse.

— Men tilbage til Giesegaards fortsatte Historie.

Paa den Tid — altsaa for omtrent 200 Aar siden — hørte til Giesegaard: Nordrup og farringløse Kiker, 11 Gaarde i Nordrup, 7 Gaarde i Klippede, 10 Gaarde i Mulstrup (senere under Ringsted Kloster), 4 Gaarde i Gørslev, 1 i farringløse og 1 i Tjæreby — ialt 295 Tdr. Hartkorn.

Scavenius beholdt imidlertid ikke Godsset, men overdrog det Aaret efter for den tidligere nævnte Udlægssum til den fra fædrelandshistorien bekendte Admiral Christian Carl Gabel.

Denne Mand, der en Tid spillede en betydelig Rolle som midtsjællandsk Jorddrot, er en historisk bekendt Skikkelse, knyttet til Tildragelser under den nordiske 11-Aars Krig. Han hørte til en af de nye Slægter, der havde slaaet Kreds om Kongehuset, var med at bære oppe og selv blev baaret oppe af den første Enevoldstid.

En baade dygtig, dristig og driftig Mand har han været, virksom baade som Kriger og som Omordner af den danske Marine. Bedst kendt er han bleven som Tordenskjolds Overordnede saavel under Kampene i Østersøen som Kattegat (1709—20). Den berømte „Løvendals Galej“, der førtes af Peter Wessel, hørte til Gabels Eskadre. Sammen med Wessel vandt han i 1715 det store Søslag ved Kolberger Heide, femern, og tvang ved Bülich paa Holstens Kyst den svenske flaaede til at over-

give sig, en Tildragelse, der mægtigt bidrog til at bringe Wessels Navn frem i første Linie, samtidig med at den blev Anledningen til Gabels Udnævnelse til Viceadmiral. Under de paafølgende Søkampe blev Gabels Ry dog ganske overfløjet af Tordenstjolds.

Imidlertid naaede han dog, som den behændige Hofmand han samtidig var, frem til den højeste militære Stilling, idet han 1717 udnævntes til Overkrigssekretær (forsvarsminister). Med stor Dygtighed omordnede han efter Krigen alle flaadens forhold. Og samtidig forsømte han ikke sine egne Sager. En betydelig formue havde han samlet sig, og denne frugtbargjorde han nu i den sjællandske Jord.

1719 købte han Giesegaard, og det følgende Aar lagde han Ringsted Klosters store Jordomraade dertil. Klostrrets 1002 Tdr. Hartkorn og 26 Tdr. Skovskyd overtog han for 48,621 Rigsdaler, og samtidig tilkøbte han sig Jagtretten, der hidtil

harde hørt til den saakaldte kongelige Vildtbane, for 1000 Rigsdaler.

Med Ringsted Kloster fulgte foruden Hovedgaarden: Kjærup, 138 Gaarde og 61 Huse. Paa det ny-erhvervede og paa det gamle Gods foretog han forskellige forandringer „Kohaven“ i Nordrup Sogn, der tidligere havde været udlagt de Gørslev Mænd til Græsvang for 2 Rigsdaler, blev lagt under Godsset; endvidere indlagdes under Hovedgaarden: 12 Huse i Nordrup, 1 i Klippede, 1 i Mulstrup, 5 Huse og 3 Gaarde i Aarløse, Munkeflovshuset og Munkeflov, 5 Gaarde og 3 Huse i Bjerrede, 8 Gaarde i Ørslev, 4 Gaarde og 2 Huse i farringløse, 4 Gaarde i Kongsted, 20 Gaarde, 1 Kro og 7 Huse i Slimminge, „Bøgitsgaard“ (Bøgede) med 1 Hus. Paa den Maade opnaaede han at gøre Giesegaards Omraade betydeligt mere afrundet end det hidtil havde været, samtidig med at det øgedes betydeligt. Med stor Energi fortsatte han dette Samlerarbejde.

Samme Aar købte han Spanager

Gods og Aaret efter Rafftesvænge med Onteraa Skov i Ørslev Sogn.

Ringsted Klosters Hovedgods solgte Gabel dog i 1724 til Krigsraad Langenfeldt, men Bøndergodset beholdt han. Men skønt hans Pengesager ved disse mægtige Jordspækulationer blev stedse mere forvirrede, søjede han dog i 1725 endnu en Herregaard til, nemlig Ottestrup Hovedgaard og Gods. Ved dette sidste Køb lagde han til sit tidligere Gods: 2 Gaarde i den da eksisterende Ottestrup By, 11 Gaarde i Ørslev, 1 i Kagstrup, 5 i Farringløse, Storgaarden i Terslev og 2 Gaarde i Kværede. Meget af dette Bøndergods var i en maadelig forfatning; der nævnes saaledes, at skønt der paa dette Tidspunkt var gaaet 60 Aar siden den svenske Krigs Hærgninger i disse Egne (1658—59) var Bøndergodset vedblivende trykket deraf, flere Gaarde laa øde og havde henligget saaledes, siden Svenskerne brændte dem af.

Søhelten, Hofmanden og Jorddrotten Gabel har saaledes haft en betydelig Andel i de store Gods-

dannelser i Midtsjælland. Men kun i ringe Udstrækning kom han til at nyde frugterne af dette betydelige Arbejde.

Aaret efter det sidste store Køb var han saa bundsforgældet og hans Affærer [kommen i en] saadan forvirring, [at han maatte pantsætte alt Kub og Stub] til Enkegrevinde Anna Sophie Schack til Schackenborg og Gram.

Tilsyneladende skulde denne Pantsætning betyde lidt, da Admiral Gabel var Grevindens Hovedarving. Efter Beders Beretning i „Danske Herregaarde“ førte en ubetydelig Konflikt mellem Admiralen og Grevinden angaaende nogle Juveler, som tilhørte Admirals Broderdatter, Ernestine Margrethe Gabel, der var gift med Grev Otto Diderik Schack, til at Grevinden selv som Panthaver sk overtog det mægtige Gods med 1263 Tdr. Hartkorn. Hun tog selv Godserne i Besiddelse og [fortsatte Admirals Afrundingsbestræbelser ved i 1751 at købe Juellund (36 Tdr. Htk.) for 47,000 Rdl. Courant. Og da hun

døde 1760 overgik hendes store Rigdomme til Sønnen af det ovennævnte Brevepar, Frederik Christian Schack.

Inden sin Død havde Enkegrevinden truffen den testamentariske Bestemmelse, at der af Godset skulde oprettes et Stamhus for Slægten, i 1777 førtes denne Bestemmelse ud i Livet. Stamhuset Giesegaard fylder saaledes i Aar 130 Aar. Godset havde, da den nye Ejer overtog det, en Gæld af 100,000 Rigsdaler, en meget betydelig Sum efter hin Tids Pengeværdi. Godset var derfor under Administration af to retslyndige Mænd.

Godsets Udskiftning fandt I efter Stovnsbaandets Løsning Sted i Tidsrummet fra 1794—1802.

f. C. Schack, vides ikke at have spillet nogen offentlig Rolle udover at have staaet sig godt ved Hoffet. Hans Hustru var en tidligere Hofdame hos Dronning Juliane Marie, frk. v. Krogh. Hun døde 1765 og 2 Aar efter ægtede Schack en Datter af Kmhr. Bille til Stenalt. Sønnen af dette Ægtekab, Knud Bille Schack, blev hans Arvtager, da den

gamle Grev Schack døde paa Giesegaard 1790.

Om ham vides der intet udover, at han var en vidtløftig Herre, der skønt ugift, formøblede Gudssets Velværd, saaledes at der hvilede en Gæld paa det af omtrent 200,000 Rigsdaler, da han i 1821 overlod det i en meget maadelig forfatning til sin Søstersøn, Kammerjunker H. A. Brockenhuus. Denne optoges i Grevestanden under Navnet Brockenhuus-Schack, og med ham overtager altsaa den nuværende Slægt det store Gods. Han er Bedstefader til den nuværende Besidder.

Slægten nedstammer fra den gamle dansk-norske Slægt Brockenhuus, der har spillet en betydelig Rolle i Danmarks Historie, dels som Officerer, dels som Godsejere, i enkelte Tilfælde Diplomater. Linien Brockenhuus-Schacks Stamfader er Jørgen Otto Brockenhuus, der levede fra 1664 til 1728. Han havde i sin Ungdom gjort Tjeneste i den hollandske Hær, senere i den danske Livgarde („Drabantgarden“), men vandt sig særlig Navn gennem sin Deltagelse i den

store nordiske Krig som Officer i den norske Hær. Han ejede flere norske Godser. Hans Søn var Ove Frederik Brockenhuus, der tidlig kom i Militær-tjeneste og bl. a. drog udenlands for at deltage i den spanske Arvefølgetrig; han var en fløgtig Diplomat, der bl. a. benyttedes i en Sendelse til Stockholm under Frederik den femte, da Holsten-Gottorpernes Magt i Nabolandet begyndte at true det dansk-norske Riges Sikkerhed; siden gjorde han som faderen Tjeneste i den norske Hær. Hans Broder Henrik Adam Brockenhuus var en af Frederik den femtes betroede Mænd, blev 1776 Stiftamtmand over Sjællands Stift. Hans Sønesøn er den ovennævnte Henrik Adolph Brockenhuus-Schack, der døde 1842.

Dennes Søn, A. E. K. B. Brockenhuus-Schack, overtog Godset den 10de Juli 1847 og gjorde sig saa afholdt ved sin retsfindige Godsstyrelse, at Beboerne, forhenværende og daværende fæstere, rejste en Mindesten for ham i Giesegaards Have, og gjorde det endnu i Grevens Levetid

Denne Begivenhed fandt Sted paa 23-Aars Dagen for hans Overtagelse af Giesegaards Gods og findes sympatetisk omtalt i begge Ringsted-blade fra den Tid. Affløringen fandt Sted den 10. Juli 1872 ved en fest i Haven. Godsbeboernes Ordfører var Gaardejer Hans Peder Hansen, Bjerrede, der bad Greveparret modtage Støtten som et Bevis paa den Erkendtlighed og Hengivenhed, Godsets Beboere nærede for det. Endvidere talte Pastor Sørensen, Terslev, og Provst Andersen, Ringsted. Grev Brockenhuus-Schack takkede og indbød samtlige festdeltagere til et Maaltid, i hvilket deltog 2100 Mennesker. Det kan her anføres, at for en yngre Søn, den senere Amtmand i Svendborg, blev der ogsaa i hans Livstid rejst et Minde i Svendborg By.
